

ХОРХЕ ЛУИС БОРХЕС

ПОДКУПЪТ

Превод от испански: Светла Христова, 2004

chitanka.info

Историята, която разказвам тук, се отнася за двама мъже или по-скоро за случка, в която са участвали двама мъже. Самото събитие, което далеч не е необичайно или фантастично, е по-маловажно от характера на действащите лица. И двамата са съгрешили от суета, но по твърде различен начин и с различни последици. Анекдотът (защото случката едва ли е нещо повече) е съвсем скорошен; мястото на действието е един от щатите на Америка. Според мен подобно нещо не би могло да се случи другаде.

В края на 1961 година в Тексаския университет в Остин имах възможност да разговарям надълго и широко с единия от двамата участници, доктор Езра Уинтроп. Беше преподавател по староанглийски (не одобряваше думата „англосаксонски“, която предполага творение, сглобено от две части). Спомням си, че поправи многобройните ми грешки и необмислени догадки, без да ми противоречи дори веднъж. Казаха ми, че на изпитите предпочитал да не задава конкретни въпроси; подканвал студента да говори на една или друга тема по собствен избор. Произхождаше от стар пуритански корен; бе родом от Бостън и трудно бе свикнал с обичаите и предразсъдъците на Юга. Тъгуваше за снега, но съм забелязал, че хората от Севера ги учат да се пазят от студа точно както нас ни учат да се пазим от жегата. В паметта ми е останал един вече смътен образ на сравнително висок мъж с прошарени коси, не толкова пъргав, колкото силен. По-ясно си спомням колегата му Хърбърт Лок, който ми даде един брой от книгата си „Към историята на кенингите“; там пише, че саксонците скоро изоставили тези донякъде механични метафори („път на кита“ вместо море, „сокол на битката“ вместо орел), докато скандинавските поети продължили да ги съчетават и преплитат до пълно объркване. Споменавам Хърбърт Лок, защото е неразделна част от моя разказ.

Сега стигам и до исландеца Ерик Ейнарсон, който навярно е истинският главен герой на историята. Никога не съм го виждал. Пристигнал в Тексас през 1969 година, когато аз бях в Кеймбридж, но от писмата на един общ приятел, Рамон Мартинес Лопес, добих убеждението, че го познавам отблизо. Зная, че е поривист, енергичен и студен; висок мъж в земя на високи мъже. Заради рижата коса било неизбежно студентите да му окачат прякора Червения Ерик. Смятал, че употребата на един неминуемо погрешен жаргон превръща чужденеца

в натрапник, и никога не благоволил да каже „окей“. Бил добър изследовател на скандинавските езици, на английския, на латинския и (въпреки че не си признавал) на немския език, тъй че не му било трудно да си проправи път в американските университети. Първата му работа била монография върху четирите статии, които Де Куинси е посветил на влиянието на датския език в езерната област на Уестморланд. Последвала я втора, върху диалекта на йоркширските селяни. И двата труда били посрещнати добре, но Ейнарсон бил на мнение, че кариерата му се нуждае от някакъв по-удивителен елемент. През 1970 година публикувал в Йейл обширно критическо издание на баладата „Битката при Малдон“. Бележките се отличавали с неоспорима ерудиция, но някои хипотези в увода породили известни спорове в почти тайните академични кръгове. Ейнарсон твърдял например, че в стила на баладата се долавя прилика, макар и далечна, с героичния откъс „Финсбър“, а не с отмерената реторика на „Беоулф“^[1] и че използването на трогателни обстоятелствени подробности по любопитен начин загатва методите, на които не без основание се възхищаваме в исландските саги. Той нанесъл и поправки в някои тълкувания на текста на Елфинстън. През 1969 година вече бил назначен за преподавател в Тексаския университет. Добре известно е, че конгресите на германисти са нещо обичайно в американските университети. На доктор Уинтроп му провървяло да председателства предишното събрание в Ийст Лансинг. Ръководителят на катедрата, който се готвел да излезе в платен годишен отпуск, го помолил да предложи кандидат за следващата сесия в Уисконсин. Тъй или иначе, възможните кандидати били не повече от двама: Хърбърт Лок и Ерик Ейнарсон.

Подобно на Карлайл, Уинтроп се бе отрекъл от пуританската вяра на своите предци, но не и от чувството им за етика. Не отказал да даде съвет; дългът му бил съвършено ясен. Още от 1954 година Хърбърт Лок не жалел усилия, за да му помогне за едно аотирано издание на „Беоулф“, което в определени учебни заведения било изместило от употреба версията на Клайбер. Понастоящем съставял и един много полезен за германистиката труд: английско-англосаксонски речник, който щял да спести на читателите дългото и често безполезно ровене из етимологичните речници. Ейнарсон бил много по-млад; безочливата му самоувереност му била спечелила всеобща неприязън,

включително от страна на Уинтроп. Критическото издание на „Финсбър“ допринесло немалко, за да се разчуе името му. Лесно влизал в полемики; на конгреса щял да се справи с ролята си по-добре от мълчаливия и стеснителен Лок. Такива размишления занимавали Уинтроп, когато станала случката.

В Йейл се появила обширна статия за преподаването на англосаксонския език и литература в университетите. В края на последната страница се мъдрели твърде прозрачните инициали Е.Е. и — сякаш за да се разсее всяко съмнение — името на Тексаския университет. Статията, написана на характерния за чужденците правилен английски, не си позволявала и най-малка неучтивост, но все пак съдържала войнствена нотка. Авторът привеждал доводи, че да започнеш изучаването на англосаксонски с „Беоулф“, творба с древна дата, но с реторичен, псевдовергилиевски стил, било също тъй произволно, както да се захванеш да изучаваш английски със заплетените стихове на Милтън^[2]. Препоръчвало се обръщане на хронологическия ред — да се започне с „Гробницата“ от единайсети век — творба, в която прозира съвременният език, а после да се върви назад към първоизточниците. Що се отнася до „Беоулф“, достатъчен бил някой откъс, изваден от досадната съвкупност от три хиляди реда; например погребалните обреди на Шулд, който е дошъл от морето и пак там се връща. В статията името на Уинтроп не се споменавало нито веднъж, но той имал чувството, че го нападат лично и настойчиво. Това обстоятелство обаче го засягало по-малко от факта, че оспорвали педагогическия му метод.

До конгреса оставали само няколко дена. Уинтроп искал да бъде справедлив и не можел да допусне статията на Ейнарсон (вече препрочетена и обсъдена от мнозина) да повлияе върху решението му. То обаче му струвало немалко усилия. Една сутрин Уинтроп разговарял със своя началник; следобеда на същия ден Ейнарсон получил официално поръчение да отпътува за Уисконсин.

В навечерието на 19 март, деня на отпътуването, Ейнарсон се появил в кабинета на Езра Уинтроп. Отишъл там, за да си вземе довиждане и да му благодари. Един от прозорците гледал към полегата, обрамчена с дървета улица; целите стени били покрити с рафтове с книги. Ейнарсон веднага разпознал една книга с кожена подвързия — първото издание на „Староисландска Еда“. Уинтроп

отвърнал, че няма за какво да му благодари — той знаел, че Ейнарсон ще изпълни добре мисията си. Ако не греша, разговаряли са доста дълго.

— Хайде да си говорим откровенно — казал Ейнарсон. — Тук вече и кучетата знаят, че щом доктор Лий Розентал, нашият директор, ме удостоява с честта да представлявам университета, то той е взел това решение по ваш съвет. Ще се постарая да не го разочаровам. Добър германист съм; езикът на сагите е езикът на моето детство, а имам по-добро произношение на англосаксонски от британските си колеги. Моите студенти казват кюнинг (крал), а не кънинг (изкусен, лукав). Освен това знаят, че им е абсолютно забранено да пушат в час и че не могат да се явяват пред мен облечени като хипита. Що се отнася до моя несполучил съперник, би било проява на много лош вкус тъкмо аз да го критикувам; от книгата му за кенинга ясно се вижда, че е проучил не само първоизточниците, но и съответните трудове на Майснер и Маркард. Но да оставим тези празни приказки. Дължа ви едно лично обяснение, доктор Уинтроп. Напуснах родината си в края на 1967 година. Когато някой реши да се пресели в далечна страна, неизбежно си налага задължението да напредне на това ново място. Първите ми две брошури, които бяха от строго филологическо естество, имаха за цел единствено да докажат способностите ми. Това очевидно не бе достатъчно. Винаги съм се интересувал от баладата за Малдон, която мога да кажа наизуст с незначителни пропуски. Успях да издействам публикуването на критическото ми издание в Йейл. Баладата, както знаете, описва една скандинавска победа, но що се отнася до идеята, че е оказала влияние върху по-късните исландски саги, намирам я за недопустима и даже абсурдна. Включих тази идея само за да доставя удоволствие на англоезичните читатели.

Сега идвам до най-същественото — полемичната ми статия в „Месечника“ на Йейл. Както несъмнено знаете, тя доказва или се опитва да докаже достойнствата на моята система, но преднамерено преувеличава недостатъците на вашата и подлага студентите на досадата от три хиляди последователни и заплетени стиха, които разказват една объркана история, но в замяна им дарява богат речник; той ще им позволи да се насладят (ако още не са се отказали от начинанието) на целия корпус на англосаксонската литература. Всъщност истинското ми намерение бе да отида в Уисконсин. Двамата

с вас, скъпи приятелю, добре знаем, че конгресите са глупост, която докарва излишни разходи, но затова пък са от полза за творческата биография.

Уинтроп го погледнал с изненада. Бил умен мъж, но имал склонност да взима насериозно нещата, включително конгресите и вселената, която спокойно би могла да бъде космическа шега. Ейнарсон продължил:

— Навярно си спомняте първия ни разговор. Току-що бях пристигнал от Ню Йорк. Беше неделя; университетският стол бе затворен, тъй че отидохме да обядваме в Найтхок. Много неща научих тогава. Като добър европейец винаги съм предполагал, че Гражданската война е била кръстоносен поход срещу робството; вие обаче твърдахте, че Югът е бил в правото си да се отдели от Съюза и да поддържа своите институции. За да придадете още по-голяма тежест на твърденията си, казахте, че самият вие сте от Севера и че един от прадедите ви се е сражавал в редиците на Хенри Халък^[3]. Възхвалихте и куража на конфедералистите. За разлика от другите аз разбирам почти веднага що за човек е този, който стои пред мен. Онази сутрин ми бе достатъчна. Разбрах, драги ми Уинтроп, че вас ви ръководи любопитната американска страст към безпристрастието. Искате преди всичко да сте справедлив. Тъкмо защото сте от Севера, вие се опитвахте да разберете и да оправдаете каузата на Юга. Щом научих, че пътуването ми до Уисконсин зависи от няколко думи, които ще кажете на Розентал, реших да се възползвам от малкото си откритие. Съзнавах, че оборването на методологията, която винаги спазвате в учебните си часове, е най-ефикасното средство да получа подкрепата ви. Веднага написах онази статия. Установените в „Месечника“ правила ме задължиха да използвам инициали, но старателно се погрижих да не остане и капка съмнение относно самоличността на автора. Даже споделих с мнозина от колегите.

Настъпило дълго мълчание. Уинтроп пръв го нарушил.

— Сега разбирам — казал той. — С Хърбърт сме стари приятели и високо ценя труда му; а вие, пряко или косвено, ме нападнахте. Да ви откажа подкрепата си, би било един вид наказателна мярка. Съпоставих заслугите и на двамата ви; резултатът вече ви е известен.

После добавил, сякаш размишлявал на глас:

— Навярно съм се поддал на суетата да не бъда отмъстителен. Както и сам виждате, хитрият ви ход не ви подведе.

— „Хитър ход“ е точно определение — отвърнал Ейнарсон, — но не се разкайвам за постъпката си. Ще защитя възможно най-добре интересите на учебното ни заведение. А и бездруго бях решил да отида в Уисконсин.

— Моят пръв викинг — казал Уинтроп и го погледнал в очите.

— Още едно романтично суеверие. Не е достатъчно да бъдеш скандинавец, за да си потомък на викингите. Прадедите ми са били добри пастори на евангелската църква; а в началото на десети век далечните ми предци навярно са били добри жреци на Тор^[4]. Доколкото зная, в рода ми не е имало морски люде.

— А в моя е имало мнозина — казал Уинтроп. — При все това не сме чак толкова различни. Свързва ни един грях — суетата. Вие ме посетихте, за да се похвалите с ловката си стратегия; аз ви подкрепих, за да мога да се похваля със собствената си справедливост.

— Свързва ни друго нещо — рекъл Ейнарсон. — Нашата националност. Американски гражданин съм; съдбата ми е тук, а не в Ултима Туле. Но вие навярно ще възразите, че един паспорт не променя естеството на човека.

След това си стиснали ръцете и се разделили.

[1] Древен епос, запазен единствено на староанглийски език в ръкопис от XI в.; описва героичните победи на едноименния скандинавски воин от VI в. — бел.прев. ↑

[2] Джон Милтън (1608–1674) — английски поет, политически деятел и мислител — бел.прев. ↑

[3] Хенри Халък (1815–1872) — командир на различни войскове части по време на Гражданската война — бел.прев. ↑

[4] Скандинавски бог на гръмотевиците, син на Один — бел.прев. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.